

ІННОВАЦІЙНІ АСПЕКТИ ОРГАНІЗАЦІЇ ОБЛІКУ РОЗРАХУНКІВ З КРЕДИТОРАМИ ПРИ БАНКРУТСТВІ ПІДПРИЄМСТВА

Галенко О.М.,

Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана, м. Київ

Специфіка розрахунків з кредиторами обумовлена особливим статусом організації - її банкрутством і при постановці й веденні обліку необхідно враховувати положення Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом». Побудову системи аналітичного обліку слід розглядати на основі обліку кредиторської заборгованості, вимог кредиторів і витрат по веденню ліквідації банкрута. Через велику кількість різних господарських операцій у економічних суб'єктів вважається за доцільне приділити увагу документальному оформленню лише тих з них, які характерні винятково для ситуації банкрутства. В економічній літературі, на жаль, недостатньо уваги звертається саме на організацію розрахунків з кредиторами при банкрутстві підприємства.

Що стосується організації обліку розрахунків із кредиторами, то підприємство повинне проінформувати кредиторів про ліквідацію.

Повідомлення кредиторів про ліквідацію підприємства входить в обов'язок комісії з ліквідації й здійснюється прямо й побічно:

- прямо - у відношенні явних (відомих) кредиторів шляхом напрямку кожному з них персонального письмового повідомлення про ліквідацію підприємства із вказівкою порядку й строків для пред'явлення претензій (п. 4 ст. 105 Цивільний кодекс України, п. 3 ст. 60 Господарський кодекс України);

- побічно - шляхом публікації оголошення про ліквідацію підприємства в офіційній пресі із вказівкою порядку й строку заяви кредиторами претензій (п. 4 ст. 105 ЦКУ, п. 3 ст. 60 ГКУ).

Претензії, виявлені й заявлені після закінчення строку, встановленого ліквідаційною комісією для їхньої заяви, задовольняються за рахунок майна підприємства, що залишилося після задоволення вчасно заявлених претензій (який не може бути менш 2-х місяців від дня опублікування в офіційній пресі оголошення про ліквідацію підприємства).

Претензії, не визнані ліквідаційною комісією (іншим органом, що проводить ліквідацію), вважаються погашеними за умови, що кредитори протягом місяця від дня одержання повідомлення про повне або часткове невизнання претензії не пред'явили позови в суд або господарський суд про задоволення їхніх вимог. Також відповідно до ч. 4 ст. 112 ЦКУ і ч. 3 ст. 61 ГКУ вважаються погашеними вимоги кредиторів, у задоволенні яких відмовлено за рішенням суду, а також вимоги, які не задоволені через відсутність майна ліквідованої юридичної особи.

Якщо у підприємства існує цивільно-правова заборгованість, по якій кредитори не висунули претензії, така заборгованість також вважається погашеною.

Черговість задоволення вимог кредиторів встановлена ст. 112 ЦКУ. Так, у випадку ліквідації платоспроможної юридичної особи вимоги його кредиторів задовольняються в такій черговості:

- 1) у першу чергу задовольняються вимоги щодо відшкодування шкоди, нанесеного каліцтвом, іншим ушкодженням здоров'я або смертю, і вимоги кредиторів, забезпечені заставою або іншим способом.

Якщо на момент ліквідації підприємство не виконало зобов'язання, забезпечені заставою, то відповідно до Закону України «Про заставу» від 02.10.92р. № 2654-ГП застауотримувач набуває право стягнення на предмет застави. Підпунктом 7.9.5 ст. 7 Закону про податок на прибуток встановлено, що відчуження об'єкта застави для

заставника прирівнюється до продажу. Ціною продажу застави є основна сума кредиту й нараховані на неї відсотки, виходячи з якої у підприємства виникають валові доходи й податкові зобов'язання;

2) у другу чергу задовольняються вимоги працівників, пов'язані із трудовими відносинами, вимоги автора про плату за використання результату його інтелектуальної, творчої діяльності. Так, відповідно до трудового законодавства ліквідоване підприємство повинне:

- виплатити кожному робітнику, що звільняється вихідну допомогу в розмірі не менш його середньомісячного заробітку (ст. 44 Кодекс законів про працю);
- виплатити робітникам, що звільняються суми, які йому повинне дане підприємство, у день звільнення або, якщо працівник у день звільнення не працював, - не пізніше наступного дня після пред'явлення звільненим працівником вимоги про розрахунок (ст. 116 Кодекс законів про працю);
- видати робітникам, що звільняються у день їхнього звільнення належним чином оформлені трудові книжки й копію наказу про їхнє звільнення (ст. 47 Кодекс законів про працю);

3) у третю чергу задовольняються вимоги щодо податків, зборів (обов'язкових платежів);

4) у четверту чергу задовольняються всі інші вимоги.

Вимоги кредиторів можуть бути заявленими (у тому числі визнаними й невизнаними) і незаявленими. До визнаних вимог у відповідності зі ст. 12,17,31,49 Закон України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» ставляться:

- установлені (безперечні вимоги);
- вимоги, які не заперечують боржником;
- інші вимоги, установлені судом й у відношенні яких є рішення, що вступило в законну силу, суду про їхнє задоволення.

Структурна заборгованість перед кредитором складається з:

- суми основного боргу;
- нарахованої пені за прострочення платежу, штрафних санкцій;
- вимоги по сплаті державного збору й відшкодування судових витрат.

Оскільки в діючій організації облік розрахунків із кредиторами ведеться виходячи з економічної сутності відносин, а при банкрутстві інформація потрібна в розрізі черговості погашення зобов'язань, то необхідно в міру надходження претензій приводити наявні облікові дані у відповідність із новими інформаційними потребами. Перше завдання бухгалтера полягає в перегрупованні аналітичних даних по рахунках обліку розрахунків для одержання даних у розрізі черговості погашення, що необхідно для наступних виплат кредиторам і складання звітності.

Для того щоб зменшити ймовірність помилок при прийомі й обліку вимог кредиторів, нами пропонується формалізувати процес прийому й обліку претензій за допомогою аналітичної відомості (табл.1), яка надасть інформацію для синтетичного обліку при перегрупованні кредиторів по рахунках і складання реєстру вимог кредиторів.

Після закінчення строку пред'явлення претензій остаточні дані з аналітичної відомості пропонується заносити до реєстру вимог кредиторів (табл.2), де вказуються відомості про кожного кредитора, розмір його вимог по грошових зобов'язаннях й обов'язковим платежам, про черговість задоволення кожної вимоги.

Таблиця 1 Аналітична відомість обліку вимог кредиторів

Найменування кредитора	Вимоги по балансу		Заявле ні вимоги	Визнані вимоги		Незаявлені вимоги		Черговість погашення
	сума	рахунок	сума	сума	рахунок	сума	рахунок	

За нашими рекомендаціями у практичному використанні, реєстр орієнтований на зовнішніх користувачів: кредиторів, арбітражний суд, яким не важливі показники, необхідні для ведення бухгалтерського обліку. Тому, пропонується розділяти аналітичну відомість обліку вимог кредиторів і реєстр вимог кредиторів.

Таблиця 2 Реєстр вимог кредиторів

Найменування й адреса кредитора	№ і дата повідомлення кредитора про ліквідацію	Сума вимоги		Документи, що є підставою визнання або невизнання арбітражних керуючих заявлених вимог кредиторів	Сума задоволення вимоги кредитора
		заявлена кредитором	визнана арбітражним керуючим		
I черга					
II черга					
III черга					
IV черга					
V черга					
VI черга					

Відомість забезпечить спадкоємність бухгалтерського обліку організації до й після банкрутства, реєстр містить відомості, як для зовнішніх, так і для внутрішніх користувачів. Реєстр, власне кажучи, містить аналітичні дані до рахунків обліку розрахунків із кредиторами. Практика застосування даної форми реєстру свідчить про те, що при великій кількості кредиторів оптимальним є складання реєстру у формі окремої відомості на кожен чергу.

Аналітичні рахунки відповідають кожному кредитору. По розрахунках з бюджетом у частині зобов'язань, що виникли до банкрутства, аналітичні рахунки можуть бути відкриті по видах бюджетів і позабюджетних фондів, оскільки кредитором виступає відповідний бюджет, а не податок. По розрахунках з бюджетом, що виникає в ході ліквідації банкрута, варто вести аналітичні рахунки по кожному податку й збору.

При оформленні платіжних й інших документів, пов'язаних з погашенням кредиторської заборгованості (відомості на виплату заробітної плати, платіжні доручення, договори), повинен бути чітко зазначений характер виплати. Наприклад, наявними коштами можуть виплачуватися: поточна заробітна плата, нарахована після визнання боржника банкрутом, заборгованість по заробітній платі кредиторам другої черги, капіталізовані суми відшкодування шкоди здоров'ю, щомісячні платежі відшкодування збитку.

Слід відзначити, що законодавчими актами України передбачені дві схеми розрахунку із кредиторами першої черги:

1. Всі майбутні платежі підсумовуються і підприємство робить одноразовий внесок безпосередньо потерпілому;

2. Платежі капіталізуються й вносяться в уповноважений державний орган, що виплачує покладену суму протягом наступного років.

Що стосується організації аналітичного обліку позачергових витрат по здійсненню конкурсного виробництва, то слід зазначити, що як правило, граничний розмір позачергових витрат визначається кошторисом, який затверджується зборами кредиторів. Але частина позачергових витрат, такі як комунальні послуги, виплата вихідної допомоги й компенсацій працівникам не може бути визначена у фіксованій сумі заздалегідь. Для контролю виконання кошторису витрат велике значення має організація аналітичного обліку, який варто вести в розрізі статей, зазначених у кошторисі.

Кошторис витрат може передбачати наступні статті:

1) Винагорода арбітражного керуючого й оплата праці співробітників з відрахуваннями на соціальне страхування (автор вважає за можливе передбачити конкретні посадові одиниці із вказівкою окладів);

2) оренда приміщення;

3) витрати по сплаті державних зборів й інші судові витрати;

4) витрати на рекламу, публікацію оголошень про торги й проведення торгів;

5) витрати по змісту й передпродажній підготовці майна;

6) забезпечення комунальними послугами: на балансі ліквідованої організації можуть перебувати житлові будинки, дитячі дошкільні установи й інші об'єкти інфраструктури, життєво-важливі для даного регіону. Від дня банкрутства доти поки вони не будуть передані відповідному муніципальному створенню, витрати по їхньому обслуговуванню продовжує нести організація-банкрут;

7) оплата послуг державних органів по реєстрації нерухомості, транспортних засобів, депозитарію й інші витрати, пов'язані із продажем майна;

8) витрати на охорону майна організації-банкрута;

9) витрати на публікацію оголошень про банкрутство;

10) витрати на придбання канцелярських товарів, оплату послуг зв'язку, придбання пально-мастильних матеріалів, зміст автотранспорту, відрядні витрати.

Розмір винагороди арбітражного керуючого, як правило, зіставляється з розміром заробітної плати керівника боржника. На величину винагороди так само впливають складність і масштаби майбутньої роботи, місце розташування боржника, наявність майна в боржника. Закон про банкрутство містить ряд норм, які повинні бути встановлені іншими правовими актами, які в цей час не прийняті; максимальний або мінімальний розмір винагороди; порядок його виплати; встановлення й порядок виплати додаткової винагороди.

Одночасно із проведенням інвентаризації конкурсному керуючому необхідно проаналізувати кадровий склад організації, визначити мінімально необхідне число співробітників для здійснення процедури конкурсного виробництва. Відповідно до Кодексу Законів про Працю України про майбутнє звільнення всіх інших працівників варто повідомити не менш чим за два місяці. Відлік двох календарних місяців ведеться від дня ознайомлення з наказом. Чим оперативніше будуть дії конкурсного керуючого по організації необхідних процедур, тим менше витрати на оплату змушеного простою, і, отже, більше коштів для розрахунків із кредиторами. Якщо працівники були звільнені раніше дати відкриття конкурсного виробництва, то вихідна допомога, компенсації за відпустку виплачуються разом з основною сумою боргу по заробітній платі. Якщо ж працівники звільнені в період конкурсного виробництва, то всі виплати, нараховані на їх користь після відкриття конкурсного виробництва, провадяться з ліквідаційної маси позачергово.

До синтетичного рахунку 91 «Загальновиробничі витрати» пропонується відкрити аналітичні рахунки, що відповідають статтям кошторису витрат, для одержання більше деталізованої інформації про позачергові витрати. Для того щоб забезпечити одержання відомостей на аналітичних рахунках кожен первинний документ повинен містити шифр, що вказує на статтю кошторису. Причому протягом усього періоду конкурсного виробництва необхідно послідовно відносити кожен вид витрат на ту саму статтю кошторису витрат. Так, наприклад, якщо послуги зв'язку передбачені окремою статтею, то не треба їх включати в комунальні послуги. Такі невідповідності виникають, як правило, при вичерпанні ліміту по одній статті й недовикористанні іншої. Очевидно, що перерозподіл витрат між статтями в рамках загального ліміту кошторису витрат неприпустимо. У такому випадку варто виносити питання про розширення ліміту по "вузьким" статтях на збори кредиторів.

Таким чином, узагальнюючи все вищесказане, можна зробити висновок, що логічно обґрунтована побудова аналітичного обліку на підприємствах-банкрутах є інформаційною

базою для відображення активів і зобов'язань на синтетичних рахунках. Особливе значення має організація обліку вимог кредиторів, оскільки саме в порядок розрахунків із кредиторами банкрутство організації вносить найбільші зміни в порівнянні з позитивно діючим підприємством.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Годарський процесуальний кодекс України від 06.11.91р. № 1798-ХІІ, зі змінами та доповненнями.
2. Цивільний кодекс України від 16.01.2003р. №435-IV.
3. Господарський кодекс України від 16.01.2003р. № 436-IV.
4. Закон України «Про податок на прибуток» від 28.12.94р. №334/94-ВР в редакції Закону України від 22.02.97р. № 283/97-ВР, зі змінами та доповненнями.
5. Закон України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» від 14.05.95р. №2343-ХІІ в редакції Закону України від 30.06.99р. №784-ХІV, зі змінами та доповненнями.